ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 7, Sayı: 96, Eylül 2019, s. 162-184

ISSN: 2148-2489 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.36728>

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date
8.07.2019

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date
29.09.2019

Dr. Öğr. Üyesi Sima POUYA

İnönü Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Malatya,
Türkiye.
sima_pouya2002@yahoo.com

REKREASYON ALANLARINDA BİTKİSEL TASARIM YAKLAŞIMI, MALATYA KENTİ ÖRNEĞİ

Öz

Kentlerdeki parklar ve rekreasyon alanlar gibi açık yeşil alanlar sağladığı fonksiyonlar sayesinde topluma sosyal, sağlık ve ekonomik gibi konularda katkı sağlamaktadırlar. Bu nedenle kentlerdeki açık yeşil alanların planlaması ve tasarlanması maksimum faydaları sağlamak amacıyla yapılmalıdır. Ancak nüfunun gitgide çoğalması ve kentleşmenin hızla artmasıyla bu alanların azalması ve kalite anlamında zayıflamasına özellikler bitkisel materyallerin tahrip olmasının neden olduğu gözlemlenmektedir. Peyzaj mimarları bitkisel tasarım yaparken estetik veya işlevsel amaçlarına göre bitkileri (tek yıllık otsular, çok yıllık otsu ve odunsular, soğanlılar, sarılcı ve tırmanıcılar, çalılar, ağaççık ve ağaçlar) kullanıp ve farklı alanlar yaratmaktadırlar. Bitkilerin kullanımı bitkisel tasarım ilkelerine göre ve tasarım amacına yönelik yapılması gerekmektedir. Ülkemizde kentsel dış mekanlarda yapılan bitkilendirme çalışmalarında yanlış tür seçiminden, yanlış alan kullanımlarına kadar bir dizi sorunlar yaşanmakta ve çoğu kez bölge ekolojisine uygun olmayan bitki türlerinin kullanımı ve uzman olmayan kişilerce yapılan bitkilendirme çalışmalarından arzu edilen sonuç alınamamaktadır. Bunun sebebi ise tasarımcı ve uygulayıcının birbirinden bağımsız çalışmaları, uygulama sürecinde tasarım üzerinde yapılacak olası farklılıkların tasarımcının bilgisinde yapılmamasıdır. Bu çalışmada Malatya kenti içinde seçilen bazı rekreasyon alanlarında bitkisel tasarımlarının bitkisel tasarım ilkelerine uygunluğu gözlemlenmiş ve irdelenmiştir. Gözlemlere göre Malatya ilindeki rekreasyon alanlarındaki

bitkisel tasarımların ilkelere, yeterli uygunlukta olmadığı görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Peyzaj Tasarım, Kentsel Yeşil Alanlar, Bitkisel Tasarım

PLANT DESIGN APPROACH IN RECREATION AREAS, CASE OF MALATYA CITY

Abstract

Open green areas such as parks and recreation areas in cities contribute to social, health and economic issues through the functions it provides to people. Therefore, planning and designing open green spaces in the city should be done in order to provide maximum benefits. However, due to the growth of the population and the rapid increase of urbanization, these areas have been reduced and weakened in terms of quality, especially the destruction of plant materials. Landscape architects use plants (one-year herbaceous, perennial herbaceous, woody, bulbous, wrapper and climbers, shrubs and trees) according to their aesthetic or functional purposes and create different areas. The use of plants should be made according to the principles of plant design and design purposes. In our country, a number of problems are experienced from the wrong species selection to the wrong land use in the urban outdoor planting designs and often the use of plant species that do not comply with the ecology of the area and the desired result cannot be achieved from the planting design that carried out by non-specialists. The reason for this is the independent work of the designer and the practitioner, the possible differences to be made on the design in the application process is not made in the knowledge of the designer. In this study, the suitability of plant designs according to plant design principles in some recreation areas selected in Malatya city was observed and examined. According to the observations, it was observed that the plant designs in the recreation areas in Malatya were not in compliance with the principles.

Keywords: Landscape Design, Open Green Area, Plantation Design

GİRİŞ

Bitkisel Tasarım

Peyzaj tasarım aşamalarında bitkisel tasarım önemli aşamalardandır. Bitkisel tasarım; doğa, insan ve çevre arasındaki ilişkiden çıkan bir sanat dalı olmuştur. Bitkisel tasarımın amacı mekâna işlevsel değer katarak ziyaretçilerin taleplerine yanıt verebilmektedir. Bitkisel tasarım yaban hayatına uygun bir yaşam hayatı hazırlamak için bitkilerin tanılması gerekir ve buda bitkisel tasarım sayesinde yapılmaktadır (Kurdoğlu, 2008; Kösa ve Atik, 2013; Erbaş, 2003; Kavi, 2003).

Ayrıca doğa ve toplumun arasındaki dengeyi oluşturmakda bitkisel tasarımın diğer amaçlarındandır. Mekan genel anlamıyla; bireyin bir amaca yönelik olarak doğal alanda yaptığı bir sınırlama, yapay olan bir değişim, sosyal örgütlenmenin anlamına gelen bir kavramdır. Tasarlanan mekan, beyinde kurgulanan kavramı fonksiyonel ve simgesel olarak gerçekleşen bir kabuk olarak da değerlendirilmelidir. Mekan kavramı doku, renk ve malzeme gibi elemanların ve kullanıcıyla beraber anlam ifade etmiş olur (Kurdoğlu, 2008; Emür 2007). Nitekim kentsel açık mekanlarda kullanılacak bitki türlerinin seçim süreci, tasarımcının görsel ve işlevsel beklentile-

rini karşılayacak materyalin biçim ve boyutlarına karar vermesiyle başlayıp, bu biçimsel özelliklere sahip olan ve ekolojik kriterlerle uyumlu türlerin ortaya konması ve bu türleri elemek için de sosyal, doğal ve teknik kriterleri filtre olarak kullanması olarak özetlemiştir (Sarı ve Karaşah, 2018; Bekci, Var ve Taşkan, 2013).

Bitkilendirme tasarımı; belirlenen işlevlerin üstesinden gelmesi için tasarım hedeflerinin karşılanması, belirli fonksiyonlarla tasarlanarak türlerin büyüme şartların belirlenmesi, her bitkinin fiziksel durum ve yetiştirme koşulları, her türün en büyük ölçüsü ve gruplar şeklinde kombinasyon sağlanmasının belirlenmesi olarak tanımlanabilir ve insanlar içinde gezdiği sırada farklılık gösteren bitkilendirme tasarımı, güneş etkisinden ortaya çıkan gölgelerden, bulutların hareketleri, bitkilerin doğal gelişimlerinden (baharda çıkan yeni yapraklar, çiçek ve meyvelerin görünüşü ve kokusu, mevsimsel farklılıklar vb) etkilenir. Bitkilendirme tasarımında zaman önemli bir etkidir. Çünkü bitkilerin ilk ekildikleri zaman istenen ölçüde değiler ve ancak zaman geçtikçe büyüyüp ideal form ve özelliğe ulaşabilieler (Kurdoğlu, 2008; Kösa ve Atik, 2013; Erbaş, 2003; Kavi, 2003).

Bitki toplumları, peyzaj tasarımında bitkilere ağırlık veren bir tasarımdır. Bitki kompozisyonlarında bitkilerin hem biyolojik karakterleri ve hem çevresinde olan bitki toplumların büyüme koşulları önemlidir. Bitkiler gitikçe büyüyüp değitikleri için oluştukları kompozisyonlar zaman içinde değışim göstermektedir. Bitkiler içinde herdem yeşil kalanlar olduğu gibi yaprak dökener, sonbaharda renk değıştirenler, çiçekleriyle etkili olanlar, yapraksız devrede gövde kabuğu ve renkleriyle belirginleşenler, çizgisel ağırlık kazananlar gibi daha birçok değışik karakter gösterilebilir (Kurdoğlu, 2008; Kösa ve Atik, 2013; Erbaş, 2003; Kavi, 2003; Yılmaz, Olgun ve Türk, 2018).

Bitkisel tasarımın estetik veya fonksiyonel amacına göre bitkilerden (tek yıllık otsular, çok yıllık otsu ve odunsular, soğanlılar, sarılıcı ve tırmanıcılar, çalılar, ağaççık ve ağaçlar) yararlanıp ve alanlara farklı kullanım ve işlevsellik katmaktadır. Bitkilerin kullanıldıkları alanlarda, alanda mevcut diğer materyallerle olan ilişkilerini amaca yönelik tasarlamak için bitkisel tasarım ilkelerine göre düzenlemek gerekmektedir. Bitkiler tasarımlarda çizgi, doku, renk, form, ölçü, çeşitlilik ve vurgu gibi özellikleri ile seçilerek özellikle estetik olarak çeşitli kullanım imkanları sunmaktadır (Şekil 1). Ayrıca, bitkilendirme tasarımı farklı işlevlere sahiptir ve insanlar üzerinde iyileştirici (fiziksel, duyuşsal ve psikolojik) etkiler bırakmaktadır (Sarı ve Karaşah, 2018; Çoban, 2013).

Tasarım ilkeleri	Tanımlar	Referanslar
Vurgu -Odak	Renk, form, doku kontrastları ve çizgi ile sağlanabilen vurgu; mekan içinde dikkatleri bir alana veya bir objeye çekebilmek için kullanılan bir tasarım bileşenidir.	Uzun, 1999; Robinson, 2004
Ritim-Tekrar	Tekrar rengi, dokusu, formu, çizgisi yinelenen bir objenin karakteri veya niteliğidir.	Engstrom, 2017
Uyum-Zıtlık	Düzenlemede yer alan öğelerin tamamen aynı ya da tamamen zıt olmadan, uygunluk sınırları içinde kalarak aralarında fazla farklılık olmadan kullanılması halidir. Zıtlık, tasarımcıların monotonluktan kaçınmak, kişilerin ilgisini uyandırmak ya da onları şaşırtmak için her zaman kullandıkları bir yöntemdir.	Güngör, 2005 Hackett, 1979; Kardeş, 2006
Koram-Hiyerarşi	Tasarım özelliklerinde düzenli bir değişiklik, hareketlilik veya geçişir.	Nelson, 2004
Oran-Proporsiyon	Oran iyi ölçülülük anlamına gelir.	Güle, 1987; Kardeş, 2006
Denge	Görsel etkinin eşitliği veya denkliliğidir.	Robinson, 2004
Egemenlik	Bir biçim, biçim grubu ya da cisman diğerlerinden daha baskın olması, diğerlerine önem bakımından ya da fiziksel yönden üstünlük kurması durumudur.	Güngör, 2005
Birlik	Birlik ve çeşitlilik bitkisel tasarımda bazen birlikte ele alınan temel unsurlardır. Birlik, çeşitli tasarım öğelerinin uyumlu kompozisyonunu ortaya koyan bir ilkedir.	Robinson, 2004; Smith, 2011
Tasarım öğeleri		
Renk	Renk bitkisel tasarım öğeleri içinde en çarpıcı olanıdır. Bitki rengi; en çok duyguya bağlı olan özellik olarak düşünülebilir.	Austin, 1982 Booth, 1990
Doku	Doku; bir bitkiyi oluşturan elemanların bütünü, ölçü ve biçim tarafından ortaya konan fiziksel yüzey özelliklerinin görsel ve dokusal karakteri, yaprakların, dalların ya da sürgünlerin büyüklük ve dizilişi veya kabalık, incelik, sertlik, yumuşaklık, ağırlık, hafiflik, kalınlık gibi mevsime göre değişen özellikler olarak tanımlanabilir.	Austin, 1982, Robinson, 2004
Ölçü	Bitki ölçüsü bir boşluğun ölçülerini, tasarımın ilginçliğini ve tasarımın tüm iskeletini direkt olarak etkiler.	Booth, 1990, Robinson, 2004
Form	Bitkinin üç boyutlu biçimidir. Gövde, dallar ve yapraklar beraber formu oluştururlar.	Robinson, 2004 Walker, 1991
Çizgi	Tasarımcı sınırları, çizgiyi kullanarak oluşturur. Peyzaj projelerinde, çit gibi bitki sıraları, çizginin kullanımına bir örnektir.	Walker, 1991, Robinson, 2004
Yaklaşımlar		
Tasarımın özgün olması	Tasarımcının eğitimi, deneyimleri, yeteneği, bilgisi ve gayesi doğrultusunda şekillenen bitkisel tasarım yaklaşımıdır.	
Tasarımın geleneksel olması	Tek tip bitkilendirme, grup bitkilendirme, soliter bitki kullanımı, formal/informal tasarım, yöresel ve geleneksel bitkilendirme anlayışlarının tasarımlara yansıtıldığı yaklaşımdır (Akdeniz bahçesi, kır bahçesi, Japon bahçesi vb.).	Nelson, 2004; Smith, 2011
Tasarımın tematik olması	Bitkilendirme tasarımının belirli bir konsept doğrultusunda şekillendiği yaklaşımlardır. Örneğin, monokrom tasarım, sukkulent türler ile tasarım, uzak doğu tasarımları, gölge ve yağmur bahçeleri, kurakçıl tasarım, engelliler için tasarım, şifa bahçeleri, koleksiyon bahçeleri, alpin bahçeler, su bahçeleri, doğalcı bitkilendirme, topiary, vb.	Ogden ve Ogden, 2008; Smith, 2011

Şekil 1. Bitkilendirme tasarımında kullanılan ilke, öge ve yaklaşımlar (Sarı ve Kardeş, 2018; Düzenli ve ark, 2016; Ertekin ve Çorbacı, 2010; Kardeş ve Var 2012).

Bitkilendirme Tasarımında Kullanılan İlke, Öge ve Yaklaşımlar

‘Tasarım’ kelimesi bir nesnenin görüntüsünü beyinde düşünüp, tasarımını ya da biçimini daha ayrıntılı, net ve uygulanabilir hale getirilmesi için çizim veya farklı araçlardan faydalanmaktır (Kader, 2008).

Bir peyzaj mimari bitkisel tasarım yaparken birçok faktörü göz önüne almalıdır, kullandığı bitkinin morfolojik detayları, farkı mevsimlerde aldığı biçimi, zamanla sergilediği formu, büyüme koşulları, diğer çevredeki objelerle birlikte oluşturduğu estetik ve işlevsel özellikler bu faktörlerden bir kaçıdır. Bir peyzaj mimarı bütün faktörleri düşünürken birçok seçenekle karşılaşılmaktadır ve deneme yanama yoluyla en iyi tasarımı yakalayabilir. Bitkilendirme tasarımında üç boyutlu algılama yeteneğinin yanında bir dördüncü boyut olan zaman boyutunun da ele alınması gerekmektedir. Bitkisel tasarımda iki boyutlu çizim ve tekniklerden ziyade üç boyutlu teknikler bilgisayara programları gibi daha çok faydalı olmaktadır. Bitkilendirme tasarımında, bitkilerin şekilsel özelliklerinden ortaya çıkan hat, form, doku, renk ve ölçü açısından gösterdiği farklılıklar tasarım elemanları sayılırken; bu elemanlar uyum, zıtlık, tekrar, koram, egemenlik, denge ve birlik gibi estetik ilkeler uyarınca bir arada kullanılarak kompozisyonlar

oluşturur. Işık ve gölgenin etkisi de bu kompozisyonlarda ele alınan bir durumdur. Bunun yanında farklı morfolojik ve ekolojik özellikleri olan bitkisel elemanlar bazı fonksiyonel ilkeler uyarınca da yan yana gelir. Bunlar; görsel kontrol, hareket kontrolü, iklim kontrolü, gürültü kontrolü, kirlilik kontrolü, erozyon kontrolü, çevre kalitesini arttırmak olarak sayılabilir (Kurdoglu, 2008; Deniz ve Şirin, 2005).

Peyzaj mimarlığı çalışmalarında en önemli tasarım elemanlarından biri bitkilerdir. Özellikle estetik ve fonksiyonel mekanların oluşturulmasında bitkilerin rolü büyük olmakta ve peyzajda kullanılan taş, duvar, yapı gibi sert zemin ve malzemelerin yumuşatılmasında önemli yer tutmuştur. Bitkiler, peyzaj mimarlığının en önemli malzemesi, beton, taş ve duvar gibi sert zeminlerin yumuşatılmasında özellikle estetik ve işlevsel mekanlar oluşturmak amacıyla kullanılırlar. Bitkiler sert zeminleri doğal hale getirmeleri için zamana ihtiyaç duyarlar ve ancak zaman gittikçe sert malzemeleri yumuşatır ve doğallaştırırlar. Ayrıca bitkilerin bitki kompozisyonlarda kullanılmasında bazı tasarım ilkelerine dikkat edilmesi söz konusudur. Bitkilerin yan yana gelişlerinden kullanım amaçlarına kadar birçok kompozisyonda bu ilkeler rol oynamaktadır. Bu ilkeleri tasarım açısından ‘Estetik Açından Bitkisel Tasarım İlkeleri’ ve ‘İşlevsel Açından Tasarım İlkeleri’ olarak iki ana başlıkta incelemek mümkün olmuştur (Tablo 1 ve 2). Konuyla ilgili mevcut literatüre göre, iyi bir bitkilendirme tasarımı yapılması, tasarım ilke ve ilkelerin uygun bir biçimde birleştirilmesi ve bu tasarımın yapılacağı yerin ekolojik ortam ve yapısal özellikleri ile uyumlu olmasını gerektirmektedir. Ayrıca bitkisel tasarımın işlevsel, ekolojik ve estetik amaçlara hizmet etmesi, yapılan tasarımın ne büyüklükte başarılı olduğunu ispatlamak için de gerekli kriterlerdir (Kader, 2008; Kayabaşı, 2018).

Tablo 1. Bitkisel tasarımı estetik açıdan tasarım ilkeleri (Mecek, Parlak ve Atasoy, 2018; Dirik, 1990; Turgut, 2011).

İlkeler	Açıklama
Tamamlama	Bitkilerin tamamlayıcı özelliği tasarımda iki şekilde kullanılır biri bir manzaranın veya tasarım projesinin tamamlanması için kullanılır diğeri ise bir yapay objenin tamamlanması için bitkinin biçimi, rengi veya dokusundan yararlanılarak gerçekleştirilebilir.
İlişkilendirme-Birleştirme (Baglama- Bütünleştirme)	Peyzaj mimarı açık alanlarda birbirinden bağımsız kalan binaları ve yapıları bitkiler yardımıyla ilişkilendirebilir. Bitkiler bir objeyi veya alanı diğer alana ilişkilendirip ve bağlayabilir ve böylece mekanı daha küçük gösterip ve tasarımı güzel hale getirebilir. Çeşitli boydaki objeler ve yapay işaretler çevreye kötü bir görüntü katarken bitkiler yardımıyla daha ferahlatıcı, uyumlaştırıcı ve organize edici özellikleriyle mekanda kullanılabilirler.
Fon Oluşturma	Bazı bitkileri tasarımda fon oluşturma görevini üstlenir. Bu bitkiler genelde duvar ya da çit gibi, otsu türlerden oluşan bordürler ve bitki sergi tarhları gibi örneklerden oluşmaktadır. Alanda fon oluşturmaktan amaç bir objenin veya heykelin fark edilmesi ve ziyaretçilerin dikkatini çekmek olmuştur. Bazen fon oluşturmak budanmış çalı grubu alçak olan türler tercih edilir. Fon olarak kullanılan bitkiler görsel güzelliği olmayan ve daha çok bir fon veya dekor amacıyla kullanılırlar. Amaç onların grup halinde olması ve monoton bir perde oluşturmalarıdır.
Yumuşatma	Genelde mimarilerde ve yapay tasarımlarda keskin, sert hatlar ve formlar ortaya çıkmaktadır ki insanlar böyle yapılardan uzak durup ve daha çok doğal hatları tercih edilirler. Tasarımcılar bitkilerden yumuşatma elemanı olarak yararlanırlar ve sert keskin biçimleri bitkilerle yumuşatıp güzel hale getirebilirler.
Görüş Çerçeveleme (Manzara Açma/Kapama)	Bitkiler alandaki nesnelerin görünüp veya görünmesinde büyük etkileri vardır. Tasarımcı kötü görüntüyü bitkilerle kapayarak gizleyebilir ve dikkati başka bir noktaya çekerek görüşü çerçeveleyebilir. Ayrıca özellikle görünmesin istenen manzara veya objeler bitkiler yardımıyla daha belirgin hale getirilerek dikkat istenen manzaraya veya özellikle seçilen herhangi bir noktaya yönlendirilir.
Dekorasyon Malzemesi Olma (Soliter Bitki Kullanımı)	Bitkiler yaygın olarak dekorasyon malzemesi olarak kullanılmakta ve en çokta bu konuda yanlışlıklar yapılmaktadır. Ağaçlar ve çalılar budama yardımıyla istenilen biçime dönüştürülebilir ve bitkilerin şekillendirme sanatına Topiary sanatı denilir. Bitkilerin görsel çekiciliği tasarımda davet, ferahlık, hatırlatıcılık ve merak gibi kavramları gösterebilir, duygusal hazı çoğaltır. Doğanın mevsimlere göre

	değişmesi, ilkbaharda ağaçların tomurcukları, insanlar baharın gelmesini şahit olmak için parklara gideler. Çünkü doğanın mevsimlere göre değişmesi, ilkbaharda ağaçların tomurcukları onlara doğumu tekrar eder ve yazın gölge, sonbahar renkleri ve kışın çıplak dallar o anın özelliğini vurgular. Ölüm ve tekrar doğumu ifade eden doğanın döngüsünü hatırlatıcı rol oynar. Bitkiler her yıl tekrar eden güzelliği ile aslında hayatımızdaki rolünü ortaya koymaktadır ve sonbahar sarı tonlu renkleriyle ve yazın rengarenk görüntüsüyle insanların hafızasında unutmayacak renkli görüntü bırakır. Estetik açıdan bu kadar önem taşıyan bitkilerin dekorasyon malzemesi olarak kullanımı dış mekanlarda özellikle sokak mobilyası, süs elemanı veya güzelleştirici ve zenginleştirici olarak ortaya çıkmaktadır. Mevsimsel çiçekler de dış alanlarda dekorasyon malzemesi olarak kullanılmaktadırlar. Bu bitkiler taş ve ahşap gibi diğer malzemeler ile beraber çekici ve dekoratif biçim ve motifler oluşturabilirler.
Tasarımı Kuvvetlendirme	Tasarımcılar çoğu zaman bitkileri çekici ve güzel hale getirmek amacıyla tasarımların desteklenmesi için bitkileri belli biçim ve düzene sokabilirler. Böylece bitkileri ilgi çekmeyen objeler olmaktan çıkarak söz konusu alanları görsel açıdan zenginleştirir. Belirli bir düzen içinde yapılan otopark bitkilendirilmesi, dışardan bakıldığında ‘tasarımı kuvvetlendirme’ fonksiyonunun görüldüğü ve alanın varlığını varlığını hissettiren özelliktedir.

Tablo 2. Bitkisel tasarımı işlevsel açıdan tasarım ilkeleri (Mecek, Parlak ve Atasoy, 2018; Dirik, 1990; Turgut, 2011).

İlkeler	Açıklama
Mekan Oluşturma (Sınırlandırma-Çevreleme/Kuşatma-Gölge Sağlama)	Duvar elemanı olarak görev yapan bitkiler perdeleme amaçlı kullanılan çitlerdir ve gölge oluşan bitkiler tavan olarak veya yerörtücüler zemin olarak kullanılmaktadırlar. Tavan düzleminde ise; yapraklı ağaçların tepe tacı kütlesi ve dallarının oluşturduğu yoğunluk, gökyüzü görüşünü çeşitli oranlarda sınırlandırarak kapalılık derecesini etkilemektedir. Mekân oluşturma bir parçası olan ‘çevreleme/kuşatma ve gölge sağlama’ fonksiyonları ise şu şekilde tanımlanabilir. Kuşatma; ana ulaşım aksının dışında veya kenarında sessiz alanlar veya ceple meydana getirilen küçük alanların ayrılmasıdır. Bu tür alanların oluşturulmasında bitkiler; dinlenme, rahatlama, gölge ve mekân yaratma işlevlerini sağlamak için kullanılırlar. Bir alana ait ‘odak – merkez – hedef’ elemanları önemli sayılabilecek herhangi bir görsel odak (örn. bir çeşme, özel bir ağaç türü, doğal olarak merkez kabul edilen bir anıtiyatro ya da bina gibi bir hedef kabul edilebilir.
Rüzgâr Perdelemesi	Bitkisel tasarımda bitkilerden rüzgâr kontrolü için faydalanır, bitkiler rüzgârın yönünü değiştirerek, engelleyerek veya filtre ederek kontrol edebilirler. Bitkilerin bu konudaki etkileri konumlandırma ve yerleştirmelerine bağlı farklılık gösterirler.
Görüntü Kontrolü (Gizlilik/Mahremiyet Sağlama)	Alanda istenmeyen manzaraları kapatmak için bitkilerden faydalanabilir. Bitkiyi perdeleme amacıyla kullanmak için, kapatmak isteyen objenin ebatları, gözlemcinin bakış noktası ve objeyle mesafesi önemlidir ki bu konulara perdelemenin yüksekliğini ve bitki kompozisyonunu belirler. Bazen mahremiyet sağlamak için özellikle komşu evlerin arasındaki mesafede bitki perdelemesi oldukça önemli bir rol üstlenirler.
Vurgulama (Odaklama)	Tasarımcılar bazı özelliğe sahip olan bitkilerden odak noktası olarak kullanırlar belli bir yer veya objeyi vurgulamak ve dikkatleri ona çekmek için farklı doku, renk ve teksturu olan bitki türü (dominantlık) egemenlik sağlayarak vurgu sağlanabilmektedir.
Yönlendirme Kontrolü	Bitkiler tek veya grup şeklinde tasarlanarak ziyaretçinin dikkatini çekip ve hareketine yön verebilir. Bitkilerin yapısı, formu ve rengi çekici olunca hareket olmakta olan kişiyi kendine çekip ve kısıde yolu devam etme hissini uyandırır. Yaya yollarındaki yaya hareketlerini kontrol etmek amacıyla bitkisel tasarımcıları gözlemcilerin hareketini teşvik eden bitkisel düzenlemeler yapabilirler.
Hareket Kontrolü	Çok yüksek olmayan bitkilendirme ile alanların sınırları belirlenebilmekte ve görsel olarak bir mani olmasından dolayı da hem mekân tanımlanırken hemde etraftaki diğer alanlara bakış sağlanabilmektedir.
Kuşatma (Sınırlandırma)	Bitkilerin kuşatma elemanı olarak kullanım sebebi önemlidir, eğer amaç mekânı ikiye bölünmesi ve iyi görünmesi ise bitkilerin yükseklikleri ayakta bir insanın göz seviyesinde olmalı ama eğer bir alanı sınırlandırmak veya geçiş engellemek ise bitkilerin yükseklikleri göz hizasının üstünde olmalıdır. Bitkilerden mekânın ölçek değiştirme veya algılayabilir ölçeğin oluşmasına önemli roller vardır. Tasarımcıları bitkilerin renk, doku, biçim ve ölçeğinden yarralanarak belli bir ölçeğin değişiminde faydalanabilirler böylece gözlemci belirli bir objeyi daha değişik bir formda görür. Ölçek değişimi ile anlaması zor gözükten alanların

	ölçeği küçültülerek daha okunabilir hale girmesi mümkündür.
Solar Radyasyon Kontrolü	Sıcaklık bakımından, bitkiler hava sıcaklığını ayarlayan bir regülatör görevi yapar. Kent iklimini planlama ve havasını iyileştirmede yeşil alanlar, ilk düşünülen önlemler olmuştur. Isı kontrolü direk olarak güneş radyasyonu, rüzgâr ve yağış kontrolüne bağlıdır. Sıcaklık kontrolü direkt olarak güneş radyasyonunun kontrolüne, rüzgâr kontrolüne ve yağış kontrolüne bağlıdır ve bunların sonucu meydana gelir.
Gürültü Kontrolü	Kent içinde veya kent bölgesinde gürültünün azaltılmasında ana prensip gürültü kaynağının gücünü azaltmaktır. Gürültüyü azaltmada etkin ve en çok kullanılan yöntemlerden birisi de bitkilerden yararlanmaktır. Bitkiler, özellikle ağaçlar, çeşitli gürültüleri ve yüksek frekanslı sesleri azaltmada etkin bir role sahiptir. Bitkilerin gürültüyü kontrol etkisi esas olarak sesin bitkiler tarafından emilmesi ve yön değiştirmesi ile gerçekleşir. Bundan başka bitkiler, yerel iklim üzerine, yani sıcaklık, nem, rüzgâr kuvveti ve şiddeti üzerinde belirli bir değişiklik yaparak dolaylı olarak sesin yayılmasını kontrol altına almışlardır.
Erozyon Kontrolü	Doğada rüzgâr ve suların hareketi ile meydana gelen toprak kayıpları ‘erozyon’ olarak bilinmektedir. Bitkiler erozyonu 4 şekilde kontrol ederler; 1. Çim ve yer örtücü bitkiler hem kök sistemlerinin yoğunluğu sayesinde toprağı tutma yeteneğine sahiptirler hem de çabuk yayılıp, hızlı büyüdüklerinden diğer bitkiler alana getirilinceye veya büyüyünceye kadar ilk etapta iyi bir önlem olacaklardır. 2. Bitkiler üzerindeki yaprak ve dallar, düşen (akan) suyun gücünü kırarlar. Böylece bir ölçüde erozyona sebep olan suyu bloke etmiş olurlar. 3. Lifli formdaki kök sistemleri toprağı tutarak yerinde kalmasını sağlarlar. 4. Bitkilerin yere dökülen geniş ve iğne yaprakları birer organik madde olarak görev yaparlar ve böylelikle toprağın havalanmasını sağlar ve toprağın suyu absorbe etme oranını yükseltirler.
Işık Kontrolü	Bitkilendirme yoluyla iki türlü ışığın etkisi azaltılabilir. Birincisi güneşten ya da yapay bir kaynaktan gelen ‘direkt ışık’; ikincisi ise bir yüzeye çarptıktan sonra geriye yansıyan ‘endirekt ışık’tır. Tasarım aşamasında dikkat edilmesi gereken nokta, gün içinde değişen ışık yönüne göre bitkilerin konumlandırılmasıdır. Rahatsız edici ışık yansımaları, binaların yakınına yerleştirilen büyük ağaçlar vasıtasıyla engellenebilir. Ayrıca, ağaçların merdiven kenarlarına yerleştirilmesiyle gölge etkisi sağlanarak çevreden yansıyan ışık engellenebilir. Ancak, sokak lambalarının çok yakınına yerleştirilen ağaçlar yanlış budamalara maruz kalarak zarar görebilmektedir. Bitkiler ana caddelerde, orta refüjlerde, otoyol kenarlarında ve özellikle de virajlarda araba farlarından gelen parlayan ışığın etkisini azaltmak amacıyla da kullanılırlar.
Trafik Güvenliği	Yürüyüş, araç, bisiklet yolları ve park alanlarının tasarlanmasında bitkiler düzenleyici rol oynayabilirler. Bitki seçimi, yerleşimi ve kapladığı alan büyüklüğü araç ve yaya hareketini etkileyen faktörlerdir. Yayalar için düşünüldüğünde; çok gövdeli ve kitleye sahip çalılarla oluşturulacak çitler, sirkülasyonu yönlendirici bir etki sağlamaktadır. Aynı şekilde bitki gruplarının genişliği ve yüksekliğinin de yaya sirkülasyonu üzerinde etkisi bulunur. Araç yollarında yapılan bitkilendirmelerde ise; yol türü ve trafik yoğunluğuna bağlı olarak değişen bitkilendirmelerden söz edilebilir. Çift yönlü araç yolları arasında kullanılan sınırlayıcı bitkiler, gece ve gündüz saatlerinde değişen ışık ve yansıma etkilerini kontrol eder. Cadde ağaçlandırmalarında ise; ağaçlar caddeyle bütünleşerek yaya ve araçlar için gölge imkânı sağlar.

Ülkemizde kentsel dış mekanlarda yapılan bitkilendirme çalışmalarında yanlış tür seçiminden, yanlış alan kullanımlarına kadar bir dizi sorunlar yaşanmakta ve çoğu kez bölge ekolojisine uygun olmayan bitki türlerinin kullanımı ve uzman olmayan kişilerce yapılan bitkilendirme çalışmalarından arzu edilen sonuç alınamamaktadır. Bu çalışmada Malatya kenti içinde seçilen bazı rekreasyon alanlarında bitkisel tasarımlarının bitkisel tasarım ilkelerine uygunluğu gözlemlenmiş ve irdelenmiştir.

Materyal ve Metot

Malatya, Doğu, Güneydoğu ve Orta Anadolu arasında yer alan bir ovadır. Ova, kuzeyden güneye doğru hafif bir eğimle uzanmakta ve arazi denizden uzak, yüksektir. Bu nedenle de Malatya’nın iklimi serttir. Yazlar sıcak ve kurak; kışlar ise, çoğu kez yağışlı ve soğuk olan sert iklimine karşın bölgede yer yer Doğu, Güneydoğu ve İç Anadolu iklim özelliklerini de görmek

mümkündür (Şekil 2). İl topraklarının yüzölçümü 12.313 km² olup, 35 54' ve 39 03' kuzey enlemleri ile 38 45' ve 39 08' doğu boylamları arasında kalmaktadır. Malatya, Sultansuyu ve Sürgü çayı vadileri ile Akdeniz'e, Tohma Vadisi ile İç Anadolu'ya, Fırat Vadisi ile Doğu Anadolu'ya açılarak bu bölgeler arasında bir geçiş alanı oluşturur (Url 1).

Şekil 2. Araştırma alanının (Malatya kenti) coğrafi konumu

Malatya toprakları önemli bitki örtüsünden yoksundur. Eskiden il alanının önemli bir bölümü ormanlarla kaplı iken bu örtü zamanla yok olmuştur. Doğal şartlar ormanların kendi kendisini yenilemesini büyük ölçüde güçleştirdiğinden yer yer bozkırlar ortaya çıkmış. İl arazisinin 367.253 hektarı (% 30)'u ormanlık ve fundalıklarla, 125.156 hektarı (% 10)'u ise çayır ve meralarla kaplıdır. İl topraklarının güneyini boydan boya kaplayan batı-doğu doğrultulu Malatya dağları, meşenin egemen olduğu bozuk nitelikli korular ve baltalıklar iyi nitelikli koru ve baltalıklara dönüşmeye başlamıştır. Malatya dağlarının batı ucunda Sultansuyu vadisine bakan yamaçlarda Doğu Anadolu'da ortadan kalkmakta olan ibrelilerden kızılıclara rastlanmaktadır. Bitkisel üretim yapılan kesimlerde meyvecilik doğal örtüye göre daha yaygın olup Malatya'nın kuzeyini kaplayan dağlar ise örtü bakımından Pütürge ve Doğanşehir yöreleri kadar olmasa da batıya göre daha da zengin sayılmaktadır. Bu yörelere de, çoğu bozuk nitelikli olmak üzere meşenin çoğunlukta olduğu yapraklı ormanlar vardır. Bu kesimde kalın bir toprak tabakası ile meyve ağaçları, söğüt ve kavaklıklar görülmektedir (Url 2).

Bu araştırmanın ana materyalini Malatya kenti içinde bulunan 7 önemli park ve rekreasyon alanı olmuştur. Bu parklar; Sümer Parkı, Abdullah Gül Parkı, Dede Korkut Parkı, Kernek Şelale Parkı, Vilayet Parkı, Emekliler Parkı ve Turgut Özal Tabiat parkı olmuştur (Şekil 3).

Araştırmada seçilen rekreasyon alanlarındaki mevcut bitkilerin, bitkisel tasarım ilkelerine uygunluğu değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme daha çok gözleme dayalı olup görüntüleme yapılarak tespit edilmiştir.

Şekil 3. Araştırmada seçilen alanların konumu

Bulgular

Malatya ilindeki Sümer Park, Abdullah Gül parkı, Dede Korkut Parkı, Kernek Şelale Parkı, Hürriyet Parkı, Vilayet Parkı, Emekliler Parkı, Soykan Parkı ve Turgut Özal Tabiat Parkı gözlemlenmiş ve bitkisel tasarım ilkelerine uygunluğu resimlerle tespit edilmiştir. Gözlemlenen rekreasyon alanlarında bitkisel tasarıma yönelik ilkelerin estetik açıdan daha az dikkate alındığını işlevsel açıdan tasarım ilkelerine daha fazla önem verildiği gözlemlenmiştir.

Sümer Park

Sümer park, Abdullah Gül parkına yakın bir konumda bulunmaktadır. Eskiden Sümerbank iplik fabrikasının lojmanlarının bulunduğu yerin yıkılıp park haline dönüştürülmesiyle yapılmıştır.

Park yapılırken daha önce lojman etrafında olan ağaçların zarar görmemesi için azami çaba sarf edilmiştir. Şehir merkezinde bulunan park halk için temiz hava deposu görevi görmektedir (Url 3).

Sümer parktaki mevcut bitkisel tasarımın incelenmesi ve gözlenmesi sonucunda bitkisel tasarım ilkelerinden, estetik açıdan bitkisel tasarım ilkeleri incelendiğinde görüş çerçeveleme ve dekorasyon malzemesi ve işlevsel açıdan tasarım ilkelerinde ise yönlendirme ve vurgulama ilkesinin uygulanması tespit edilmiştir (Şekil 4). Alanda çeşitli heykeller ve objeler olmasına rağmen bitkilerle yeterli vurgulama yapılamamıştır. Yine alanda bulunan çocuk oyun alanı bitkilerle çevrelenmemiş mekan etkisi oluşturulamamıştır. Alanda bulun bitki türlerinden *Quercus ilex* (Pırnal Meşe), *Ulmus glabra* (Dağ Karaağacı), *Fagus sylvatica* (Avrupa Kayını), *Cupressus sempervirens* (Akdeniz Servisi), *Buxus sempervirens* (Şimşir), *Salix babylonica* (Salkım Söğüt) sayılmaktadır.

Estetik açıdan bitkisel tasarım ilkeleri	
Tamamlama	İlişkilendirme/ Birleştirme
Fon oluşturma	Yumuşatma
Görüş Çerçeveleme	Dekorasyon Malzemesi Olma
Tasarımı Kuvvetlendirme

İşlevsel açıdan bitkisel tasarım ilkeleri	
Mekân Oluşturma	Rüzgâr Perdeleme
Görüntü Kontrolü	Vurgulama
Yönlendirme Kontrolü	Hareket kontrolü
Kuşatma (Sınırlandırma)	Ölçek kontrolü
Solar Radyasyon Kontrolü	Gürültü Kontrolü

Şekil 4. Sümer Park'ın bitkisel tasarım ilkelerine uygunluğu

Abdullah Gül Parkı

Park adını eski Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'den almıştır. Abdullah Gül Parkında toplam 97.300,34 metrekare alanda 61.250,00 metrekare yeşil alan ve 36.050,34 metrekare sert zemin döşemesi ile değişik türleri içerisinde barındıran 93.000 adet bitki kullanıldı. Açık alan spor aletleri, engelli vatandaşlara yönelik açık alan spor aletleri, değişik model ve figürlerde oyun grupları, basketbol sahası, tenis kortu, mesire alanı, yürüyüş yolu, açık hava tiyatrosu, bisiklet parkuru gibi etkinlikleri içerisinde barındıran ve vatandaşın nefes aldığı parklardan biri olan Abdullah Gül Parkı, Malatyanın eski ismi olan 'Aspuza ve 'Aspuza Geceleri gibi Ramazan eğlenceleri organizasyonlarının cazibe merkezi durumundadır. Parkta aynı zamanda Osmanlı mimarisini sergileyen çeşme bulunmaktadır. Parkın bir bölümü güllerle donatılmış etrafına banklar yerleştirildiği için gül kokusunu hissedebileceksiniz. Malatya Park avm' nin hemen karşısında yer almaktadır (Url 4).

Abdullah Gül parkındaki mevcut bitkisel tasarımın incelenmesi ve gözlenmesi sonucunda bitkisel tasarım ilkelerinden, estetik açıdan bitkisel tasarım ilkeleri incelendiğinde herhangi bir ilke tespit edilmemiştir ve işlevsel açıdan tasarım ilkelerinde ise mekan oluşturma, vurgulama ve yönlendirme kontrolü ilkesinin uygulanması tespit edilmiştir (Şekil 5). Alanda bulun bitki türlerinden *Salix babylonica* (Salkım Söğüt), *Quercus ilex* (Pırnal Meşe), *Buxus sempervirens* (Şimşir), *Picea pungens* (Mavi Ladin), *Betula pendula* (Adi Huş), *Pinus strobus* (Çam) ağaçlar bulunmaktadır.

Estetik açıdan bitkisel tasarım ilkeleri	
Tamamlama	İlişkilendirme/ Birleştirme
Fon oluşturma	Yumuşatma
Görüş Çerçeveleme	Dekorasyon Malzemesi Olma
Tasarımı Kuvvetlendirme	
İşlevsel açıdan bitkisel tasarım ilkeleri	
Mekân Oluşturma	Rüzgâr Perdeleme
Görüntü Kontrolü	Vurgulama
Yönlendirme Kontrolü	Hareket kontrolü
Kuşatma (Sınırlandırma)	Ölçek kontrolü
Solar Radyasyon Kontrolü	Gürültü Kontrolü

Şekil 5. Abdullah Gül Park'ının bitkisel tasarım ilkeleri'nin irdelenmesi

Dede Korkut Parkı

Bu park Yeşilyurt ilçesine ait olup park içerisinde çocuk oyun grupları ve Dede Korkut çay bahçesi, Esenlik restaurant bulunmaktadır. İnönü Mahallesi, İnönü Caddesinde yer alan park Avm ye 750 m uzaklıkta kent merkezine ise 3 km uzaklıkta bulunmaktadır (URL 5).

Dede Korkut parkındaki mevcut bitkisel tasarımın incelenmesi ve gözlenmesi sonucunda bitkisel tasarım ilkelerinden, estetik açıdan bitkisel tasarım ilkeleri incelendiğinde sadece dekorasyon malzemesi olma ve işlevsel açıdan tasarım ilkelerinde ise hareket kontrolü ve kuşatma (sınırlandırma) ilkesinin uygulanması tespit edilmiştir (Şekil 6). Alanda bulun bitki türlerinden *Tilia americana* (Amerika Ihlamuru), *Buxus sempervirens* (Şimşir), *Rhus typhina* (Amerikan Sumağı), *Acer platanoides* (Çınar Yapraklı Akçaağaç) ağaçlar bulunmaktadır.

Estetik açıdan bitkisel tasarım ilkeleri	
Tamamlama	İlişkilendirme/ Birleştirme
Fon oluşturma	Yumuşatma
Görüş Çerçeveleme	Dekorasyon Malzemesi Olma
Tasarımı Kuvvetlendirme

.Dekorasyon Malzemesi Olma	
İşlevsel açıdan bitkisel tasarım ilkeleri	
Mekân Oluşturma	Rüzgâr Perdeleme
Görüntü Kontrolü	Vurgulama
Yönlendirme Kontrolü	Hareket kontrolü
Kuşatma (Sınırlandırma)	Ölçek kontrolü
Solar Radyasyon Kontrolü	Gürültü Kontrolü

Hareket Kontrolü Kuşatma (Sınıflandırma)	

Şekil 6. Dede Korkut Park'ının bitkisel tasarım ilkeleri'nin irdelenmesi

Kernek Şelale Parkı

Şelale Parkı (Kernek Şelalesi) Malatya Şehir Merkezi'nde bulunan, Kernek Meydanı'ndadır. Meydanın sol tarafta Malatya Müzesi yer almaktadır. Bu müzede 15 bin eser yer alıyor. Yan tarafında da halk kütüphanesi yer almaktadır. Bu meydan bünyesinde sadece parkı bulundurmuyor ayrıca kültürü/tarihi yansıtan öğelere sahiptir. Park Hasan Varol Mahallesinde bulunup kent merkezine çok yakın bir konumdadır (Url 6).

Kernek Şelale parkındaki mevcut bitkisel tasarımın incelenmesi ve gözlenmesi sonucunda bitkisel tasarım ilkelerinden, estetik açıdan bitkisel tasarım ilkeleri incelendiğinde ilkelerinden vurgulama ve dekorasyon malzemesi olma ve işlevsel açıdan tasarım ilkelerinde ise yumuşatma yönlendirme kontrolü ve kuşatma (sınıflandırma) ilkesinin uygulanması tespit edilmiştir (Şekil 7). Alanda bulun bitki türlerinden *Aesculus hippocastanum* (Beyaz At Kestanesi), *Pinus strobus* (Çam), *Buxus sempervirens* (Şimşir), *Picea pungens* (Mavi Ladin) ağaç türleri bulunmaktadır.

Estetik açıdan bitkisel tasarım ilkeleri	
Tamamlama	İlişkilendirme/ Birleştirme
Fon oluşturma	Yumuşatma
Görüş Çerçeveleme	Dekorasyon Malzemesi Olma
Tasarımı Kuvvetlendirme
Dekorasyon Malzemesi Olma Yumuşatma	
İşlevsel açıdan bitkisel tasarım ilkeleri	
Mekân Oluşturma	Rüzgâr Perdeleme
Görüntü Kontrolü	Vurgulama
Yönlendirme Kontrolü	Hareket kontrolü
Kuşatma (Sınırlandırma)	Ölçek kontrolü
Solar Radyasyon Kontrolü	Gürültü Kontrolü
Yönlendirme Kontrolü Kuşatma (Sınırlandırma) Vurgulama	

Şekil 7. Kernek Şelale Park'ın bitkisel tasarım ilkelerine uygunluğu

Hürriyet Parkı

Dönemin Büyükşehir Belediyesi tarafından yaptırılan; 2015 tarihinde yapımı tamamlanan Malatya merkezde önemli bir yeşil alan ve dinlenme parkı olan Hürriyet Parkı Peyzaj Düzenleme çalışmaları çerçevesinde; lokanta, kafe-lokanta, biyolojik gölet, wc-lavabo grupları, bakım odası, zabıta karakolu, içerisinde mini kütüphanenin de bulunduğu çocuk oyun parkı ile nikah dairesi için otopark alanı bulunan, 8.500 m² yeşil alan, yaklaşık 2000 m² biyolojik göleti bulunan şehrin merkezi konumundadır. Kent merkezine 4 km uzaklıkta bulunan park Zafer Mahallesi, Yunus Emre Caddesinde yer almakta ve Malatya Merkez ilçesinde yer almaktadır (Url 7).

Hürriyet parkındaki mevcut bitkisel tasarımın incelenmesi ve gözlenmesi sonucunda bitkisel tasarım ilkelerinden, estetik açıdan bitkisel tasarım ilkeleri incelendiğinde fon oluşturma

ve dekorasyon malzemesi olma ve işlevsel açıdan tasarım ilkelerinde ise vurgulama, hareket kontrolü ve kuşatma (sınıflandırma) ilkesinin uygulanması tespit edilmiştir (Şekil 8). Alanda bulun bitki türlerinden *Aesculus hippocastanum* (Beyaz At Kestanesi), *Acer negundo* (Diş Budak Akçaağaç), *Salix babylonica* (Salkım Söğüt), *Picea pungens* (Mavi Ladin), *Acer macrophyllum* (Akçaağaç), *Hedera helix* (Orman Sarmaşığı), *Pinus nigra* (Karaçam) ağaç türleri bulunmaktadır.

Estetik açıdan bitkisel tasarım ilkeleri	
Tamamlama	İlişkilendirme/ Birleştirme
Fon oluşturma	Yumuşatma
Görüş Çerçeveleme	Dekorasyon Malzemesi Olma
Tasarımı Kuvvetlendirme	
<div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> <div style="text-align: center;"> <p>Fon Oluşturma</p> </div> <div style="text-align: center;"> <p>Dekorasyon Malzemesi Olma</p> </div> </div>	
İşlevsel açıdan bitkisel tasarım ilkeleri	
Mekân Oluşturma	Rüzgâr Perdeleme
Görüntü Kontrolü	Vurgulama
Yönlendirme Kontrolü	Hareket kontrolü
Kuşatma (Sınırlandırma)	Ölçek kontrolü
Solar Radyasyon Kontrolü	Gürültü Kontrolü
<div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> <div style="text-align: center;"> <p>Vurgulama</p> </div> <div style="text-align: center;"> <p>Hareket Kontrolü</p> </div> <div style="text-align: center;"> <p>Kuşatma (Sınıflandırma)</p> </div> </div>	

Şekil 7. Hürriyet Park'ının bitkisel tasarım ilkeleri'nin irdelenmesi

Vilayet Parkı

Vilayet Parkı 38.347252 enlem ve 38.318890 boylamda yer almaktadır. Semt/Mah olarak Hamidiye Mahallesi ve Malatya Merkez ilçesine bağlıdır. Vilayet Parkı Rakımı (deniz seviyesinden yüksekliği) 972 metredir. Köklü bir park olmakla birlikte parkta çeşitli heykellerde bulunmaktadır (Url 8).

Vilayet parkındaki mevcut bitkisel tasarımın incelenmesi ve gözlenmesi sonucunda bitkisel tasarım ilkelerinden, estetik açıdan bitkisel tasarım ilkeleri incelendiğinde fon oluşturma ve işlevsel açıdan tasarım ilkelerinde herhangi bir ilkesinin uygulanması tespit edilmemiştir (Şekil 8). Alanda bulun bitki türlerinden *Aesculus hippocastanum* (Beyaz At Kestanesi), *Gleditsia triacanthos* (Gladiçya), *Picea pungens* (Mavi Ladin), *Pinus sylvestris* (Çam) ağaç türleri sayılmaktadır.

Estetik açıdan bitkisel tasarım ilkeleri	
Tamamlama	İlişkilendirme/ Birleştirme
Fon oluşturma	Yumuşatma
Görüş Çerçeveleme	Dekorasyon Malzemesi Olma
Tasarımı Kuvvetlendirme

Fon Oluşturma	
İşlevsel açıdan bitkisel tasarım ilkeleri	
Mekân Oluşturma	Rüzgâr Perdeleme
Görüntü Kontrolü	Vurgulama
Yönlendirme Kontrolü	Hareket kontrolü
Kuşatma (Sınırlandırma)	Ölçek kontrolü
Solar Radyasyon Kontrolü	Gürültü Kontrolü

Şekil 8. Vilayet Park'ının bitkisel tasarım ilkelerine uygunluğu

Emekliler Parkı

Emekliler parkı günümüzde tekrardan düzenlemeleri yapılmış halkın dinlenmek için kullandığı uğrak mekanlardan olan park Hamidiye Mahallesi, Fuzuli Caddesinde yer almaktadır. Malatya merkez ilçesine bağlıdır (Url 9). Emekliler parkındaki mevcut bitkisel tasarımın incelenmesi ve gözlenmesi sonucunda bitkisel tasarım ilkelerinden, estetik açıdan bitkisel tasarım ilkeleri incelendiğinde sadece fon oluşturma ve işlevsel açıdan tasarım ilkelerinde ise sadece mekan oluşturma ilkesinin uygulanması tespit edilmiştir (Şekil 9). Alanda bulun bitki türlerinden *Juniperus virginiana* (Ardıç), *Acer campestre* (Akçaağaç) gibi ağaç türleri bulunmaktadır.

Estetik açıdan bitkisel tasarım ilkeleri	
Tamamlama	İlişkilendirme/ Birleştirme
Fon oluşturma	Yumuşatma
Görüş Çerçeveleme	Dekorasyon Malzemesi Olma
Tasarımı Kuvvetlendirme	
İşlevsel açıdan bitkisel tasarım ilkeleri	
Mekân Oluşturma	Rüzgâr Perdeleme
Görüntü Kontrolü	Vurgulama
Yönlendirme Kontrolü	Hareket kontrolü
Kuşatma (Sınırlandırma)	Ölçek kontrolü
Solar Radyasyon Kontrolü	Gürültü Kontrolü
<div><div><p>Estetik Açıdan Bitkisel Tasarım İlkesi</p> <p>Fon Oluşturma</p></div><div><p>İşlevsel Açıdan Bitkisel Tasarım İlkesi</p> <p>Mekân Oluşturma</p></div></div>	

Şekil 9. Emekliler Park'ının bitkisel tasarım ilkelerine uygunluğu

Turgut Özal Tabiat Park

Battalgazi İlçesi Pınarbaşı mevkiinde bulunmakta olup, 403 dekar büyüklüğündedir. Şehir merkezine 3 km uzaklıkta bulunmaktadır. Tabiat Parkı 2009 yılında tescil edilmiştir. Korunan alanın kaynak değerleri; kaynak suyu, orman ve kayalık ekosistemidir. Ayrıca, alanda bulunan spor kompleksi, yüzme havuzu, çim saha ile toprak saha, profesyonel ve amatör takımların antrenman alanı olarak hizmet veriyor. Ek olarak, açık yüzme havuzu yaz aylarında yüzme müsabakalarına sahne olduğu gibi, halkın kullanımına da sunulmaktadır. Bölgeye hitap edecek bir mesire alanına dönüşmekte olan Turgut Özal Tabiat Parkı, eşsiz bir yürüyüş keyfi yapmanın imkanını da ziyaretçilerine sunar. Park Orduzu Mahallesi, İnönü Caddesi çevre yolu üzerinde konumlandırılmıştır (Url 10).

Parkdaki mevcut bitkisel tasarımın incelenmesi ve gözlenmesi sonucunda bitkisel tasarım ilkelerinden, estetik açıdan bitkisel tasarım ilkeleri incelendiğinde görüş çerçeveleme, mekan oluşturma ilkeleri ve işlevsel açıdan tasarım ilkelerinde hareket kontrolü ve kuşat-

ma(sınıflandırma) ilkeleri tespit edilmiştir (Şekil 10). Alanda bulun bitki türlerinden *Platanus* (Çınar), *Juniperus* (Ardıç), *Quercus robur* (Meşe), *Aesculus hippocastanum* (At Kestanesi), *Acer campestre* (Akcağaç), *Buxus sempervirens* (Şimşir), *Salix babylonica* (Salkım Söğüt) sayılmaktadır.

Estetik açıdan bitkisel tasarım ilkeleri	
Tamamlama	İlişkilendirme/ Birleştirme
Fon oluşturma	Yumuşatma
Görüş Çerçeveleme	Dekorasyon Malzemesi Olma
Tasarımı Kuvvetlendirme	
<div> Görüş Çerçeveleme</div> <div> Mekan Oluşturma</div>	
İşlevsel açıdan bitkisel tasarım ilkeleri	
Mekân Oluşturma	Rüzgâr Perdeleme
Görüntü Kontrolü	Vurgulama
Yönlendirme Kontrolü	Hareket kontrolü
Kuşatma (Sınırlandırma)	Ölçek kontrolü
Solar Radyasyon Kontrolü	Gürültü Kontrolü
<div> Hareket Kontrolü</div> <div> Kuşatma (Sınırlandırma)</div>	

Şekil 10. Turgut Özal Tabiat Park'ının bitkisel tasarım ilkelerine uygunluğu

Sonuç ve Öneriler

Türkiye'nin sahip olduğu bitkisel çeşitlilik zenginliğini sayısal verilerle açıklanmış olup Avrupa kıtasının tamamında 12 bin bitki çeşidi bulunurken, tek başına Türkiye'deki bitkisel tür çeşitliliğinin 10 bin olduğunu vurgulanmıştır ve bu bitki çeşitliliğinin büyük bir kısmında Malat-

ya ilinde bulunmaktadır (Kayabaşı, 2018). Malatya ilinde yapılan bu çalışmada ise seçilen rekreasyon alanlarındaki bitkisel tasarım ilkelerine uygunluğu gözlemlere dayanarak yorumlanacak olursa Malatya ilindeki bitki çeşitliliğinden yararlanılmadığı ve olağan tek düze bitkilerden yararlanıldığı daha çok *Platanus* (Çınar), *Juniperus* (Ardıç), *Quercus robur* (Meşe), *Aesculus hippocastanum* (At Kestanesi), *Acer campestre* (Akcağaç), *Buxus sempervirens* (Şimşir), *Salix babylonica* (Salkım Söğüt) gibi ağaç ve ağaççıklar bulunmaktadır. Bu bitkilerin dikilmesi tasarım ilkeleri dikkate alınarak değil daha çok parkın yeşil alan bütünlüğünün korunması adına dikilmiş olduğunu söylemek daha doğru olacaktır.

Çizelge 2’de görüldüğü gibi Malatya’da gözlemlenen bu parkların genel anlamda bitkisel tasarım ilkelerine yönelik uygun olmadığını ve parkların bu anlamda eksikleri olduğu görüşüne varılmıştır.

Bitkisel Tasarım İlkeleri	Sümer Park	Abdullah Gül Parkı	Dede Korkut Parkı	Kernek Şelale Parkı	Hürriyet Parkı	Vilayet Parkı	Emekler Parkı	T.Özal Tabiat Parkı
Estetik açıdan bitkisel tasarım ilkeleri								
Tamamlama								
İlişkilendirme/Birleştirme								
Fon Oluşturma					•	•	•	
Yumuşatma				•				
Görüş Çerçeveleme	•							•
Dekorasyon Malzemesi Olma	•		•	•	•			
Tasarımı Kuvvetlendirme								
İşlevsel açıdan bitkisel tasarım ilkeleri								
Mekan oluşturma		•					•	•
Rüzgar Perdeleme								
Görüntü Kontrolü								
Vurgulama	•	•		•				
Yönlendirme Kontrolü	•	•		•				
Hareket kontrolü			•		•			
Kuşatma (Sınırlandırma)			•	•	•			•
Ölçek kontrolü								
Solar Radyasyon Kontrolü								
Gürültü Kontrolü								

Çizelge 2. Malatya’daki bazı rekreasyon alanlarının bitkisel tasarım ilkeleri’nin irdelenmesi

Günümüz yaşam şartları, bireylerin bulunduğu ortamdan uzaklaşarak stresten arınmaya ve yenilenmeye olan ihtiyacını arttırmakta ve bireylerin doğayla buluşmasını, yenilenmesini ve stresten arınmasını sağlayan rekreasyon alanları; bireylerin sosyalleşmesini ve günlük yaşamındaki motivasyonunun artmasının yanı sıra planlandıkları alanda (kentsel veya kırsal) yaşayan halkın ekonomik açıdan kalkınmasına da katkı sağlayacaktır, ayrıca bu rekreasyon alanlarının ziyaretçileri de o bölgenin kültürel değerleri (yöresel yemekler, kıyafetler, hediyelik eşyalar vb.) hakkında bilgi sahibi olabilmektedir.

Kentlerin yakın çevresinde yer alan ve kent içindeki yapılar arasında kalan boşlukların yaşanabilir alanlara dönüştürülebilmesi, ancak peyzaj mimarlığı disiplininin önemli bir parçası-

nı oluşturan ‘bitkisel tasarım’ çalışmasıyla mümkündür. Başarılı bir bitkisel tasarımı estetik açıdan hoşnutluk verici, işlevsel ve ekolojik olmalı ve yetiştirme şartlarına uygun tür seçimiyle de mevcut ve planlanan alan karakteristiklerini canlandırmalı, tamamlamalı ve birleştirmelidir. Tüm bunlara ek olarak da iyi bir uygulama ve bakım çalışması gerektirmektedir (Mecek, Parlak ve Atasoy, 2018).

Ülkemiz çok zengin bir floristik çeşitliliğe sahip olmasına rağmen rekreasyon alanlarına yeterli özen gösterilmemektedir ve genelde bitkisel tasarımlarda, tasarım ilkelerine uygun bir tasarım yapılmamıştır. Buna en büyük etken ise tasarımcı ve uygulamacının birbirinden bağımsız çalışıyor olmasıdır. Tasarımcı ve uygulamacı arasındaki iletişim kopukluğu ve iş birliğinin olmaması nedeniyle tasarım ilkelerinden uzak açık yeşil alanlarının meydana gelmesine olanak verilmiştir. Yapılacak bitkisel tasarımlar hem kentsel yeşil alan birimine hem de getirilecek fonksiyon alanlarına ters düşmeyecek nitelikte gerçekleştirilmesi uygun olacaktır. Bitki türlerinin seçiminde dikkatli davranılmalı ve bakımı kolay bitkilere daha fazla yer verilmelidir. Fonksiyonel ve görsel yeşil alanlar oluşturulmalı, büyük kitleli yoğunluklarla geniş çim alanlar arasında denge sağlanmalıdır. Koruma ve bakım konularına da en az yeni bitkilendirme çalışmalarını yapmak düşüncesi kadar önem verilmelidir (Özer, Sezen ve Demircan, 2010; Yarcı ve Malkoç, 2011).

Gözlemlere dayanarak Malatya ilinin iklimine uygun bitkiler tespit edilmiştir ve bu bitkilerin bitkisel tasarım ilkelerine uygunluğu belirlenmiştir. Belirlenen bitkilerin açık yeşil alanlarda bitkisel tasarımlarda kullanılabileceği önerisi sunulmuştur.

1.Tamamlama	Cupressus sempervirens (Akdeniz Servisi), Fagus sylvatica (Avrupa Kayını), Prunus (süs eriği), Aesculus hippocastanum (At kestanesi)
2.İlişkilendirme-Birleştirme	Cupressus sempervirens (Akdeniz Servisi), Berberis thunbergii, Agave americana (Amerika sabırı), Euonymus japonicus.
3.Fon Oluşturma	Ficus benjamina, Pinus strobus (Çam), Ailanthus altissima (kokar ağaç), Betula pendula (Adi Huş).
4.Yumuşatma	Taxus baccata (Porsuk), Hedera helix (Orman Sarmaşığı), Buxus sempervirens (Şimşir), Thuja Occidentalis (Doğu mazısı)
5.Görüş Çerçeveleme	Prunus (Süs eriği), Quercus ilex (Pırnal Meşe), Tilia tomentosa (İhlamur)
6.Dekorasyon Malzemesi Olma	Hedera helix (Orman Sarmaşığı), Buxus sempervirens (Şimşir), Ligustrum (Kurtbağrı), Cupressus (Servi), Parthenocissus quinquefolia (Amerikan Sarmaşığı), İriodendron tulipifera (Lale ağacı), Morus alba (Dut)
7.Tasarımı Kuvvetlendirme	Fraxinus excelsior (Adi dişbudak), Quercus robur (Meşe), Catalpa bignonioides, Styphnolobium japonicum, Betula pendula (Adi huş)
8.Mekan Oluşturma	Cupressus sempervirens (Akdeniz Servisi), Cupressus arizonica (Arizona servisi), Picea pungens (Mavi Ladin), Acer platanoides (Çınar Yapraklı Akçaağaç)
9.Rüzgar Perdeleme	Cupressus arizonica (Arizona servisi),Acer negundo (Dişbudak yapraklı akçaağaç), Acer platanoides (Çınar yapraklı akçaağaç)
10.Görüntü Kontrolü	Acer negundo (Dişbudak yapraklı akçaağaç), Aesculus hippocastanum (At kestanesi)
11.Vurgulama	Ginkgo biloba (mabet ağacı), Cercis siliquastrum (erguvan), Prunus cerasifera (Süs eriği), Malus floribunda (Süs elması)
12.Yönlendirme Kontrolü	Cercis siliquastrum (Erguvan), Prunus cerasifera (Süs eriği) ,Catalpa bignonioides
13.Hareket Kontrolü	Acer platanoides (Çınar yapraklı akçaağaç)
14.Kuşatma (Sınırlandırma)	Cupressus sempervirens (Akdeniz servisi), Juniperus horizontalis (Yayılıcı Ardıç) Thuja orientalis (Doğu mazısı)
15.Ölçek Kontrolü	Acer platanoides (Çınar Yapraklı Akçaağaç)
16.Solar Radyasyon Kontrolü	Ginkgo biloba (mabet ağacı), Acer saccharinum (Gümüşü akçaağaç)
17.Gürültü Kontrolü	Cupressus (Servi), Picea pungens (Mavi ladin)
18.Erozyon Kontrolü	Ailanthus altissima (Kokar ağaç), Elaeagnus angustifolia (Kuş iğdesi),
19.Işık Kontrolü	Acacia (Akasya /Mimoza), Acer negundo (Dişbudak Yapraklı Akçaağaç), Acer platanoides (Çınar Yapraklı Akçaağaç)
20.Trafik Güvenliği	Aesculus hippocastanum (At kestanesi), Ailanthus altissima (Kokar ağaç), Betula pendula (Huş ağacı), Catalpa bignonioides

Şekil 11. Bitkisel tasarım ilkelerine uygun malatyada yetişen bitki türleri

Kentsel yeşil alanlar kentlerde yaşayan bireylerin sosyal, ekonomik, sağlık vb. yönlerden fayda sağladığı önemli alanlar olup parklarda bu alanlar içerisinde yer alan önemli kentsel fonksiyonlardan bir tanesidir. Bu nedenle kentsel yeşil alanlar içerisinde yer alan parkların gerek yapısal unsurlarının gerekse de bitkisel unsurlarının üst düzeyde fayda sağlayacak şekilde planlanması ve tasarlanması gerekmektedir. Fakat kentleşmenin hızlı bir artış göstermesinden dolayı kentsel yeşil alanlar giderek yok olmakta özellikle ekolojik dengenin en önemli unsuru olan bitkisel materyaller kaybolmaktadır. Peyzaj tasarımı ve uygulamalarında karşılaşılan en büyük problem, tasarımcı ve uygulayıcının birbirinden bağımsız olması durumunda, uygulama aşamasında tasarım üzerinde yapılacak olası değişikliklerin tasarımcının bilgisinde yapılmaması, tasarımcıya telif hakkının ödenmemiş olmasıdır. Bunun yanında tasarımcı işveren arasında karşılıklı imzalanan sözleşmelerin hukuki dayanağının bulunmaması tasarımcının aleyhine olabilecek problemlere sebep olmakta buna bağlı olarak da hizmet bedellerinin temininde tasarımcı mağdur olabilmektedir.

Teşekkürler

Bu çalışma İnönü Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü Lisans Tezi kapsamında çalışılmıştır. Sayın Sultan Merve Aç'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

KAYNAKLAR

- Atasoy, M. Mecek, B ve Parlak, E. (2013). Kent yönetiminde ve etkin belediyeçilik uygulamaları. Akademik yayıncılık, Ankar.
- Bekci, B. Var, M. ve Taşkan, G. (2013). Bitkilendirme tasarım kriterleri bağlamında doğal türlerin kentsel boşluk alanlarında değerlendirilmesi: Bartın, Türkiye. Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, 14/1, 113-125.
- Erbaş, E. (2003). Peyzaj düzenlemelerinde bitkisel tasarım: Bahçeşehir Doğa parkı örneği, Yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Çoban, S. (2013). Bahçeköy Valide Sultan Caddesi çınarlarında bakım sorunları ve budama uygulamaları. İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi 62/2, 71-88.
- Deniz, B. ve Şirin, U. (2005). Samson dağı doğal bitki örtüsünün otsu karakterdeki bazı örneklerinden peyzaj mimarlığı uygulamalarında yararlanma olanaklarının irdelenmesi. Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 2/2, 5-12.
- Dirik, H. (1990). Orman ağacı fidanlarının büyüme-uyku ritimleri ve bunun fidanlık çalışmalarındaki önemi. İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi 40/1, 88-116.
- Düzenli, T. Yılmaz, S. ve Var. M. (2016). Gençlere yönelik peyzaj tasarımı: Trabzon haluk ulusoy spor tesisleri. İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi 6/14,1-14.
- Emür, S.H. (2007). Kentsel yaşam kalitesi bileşenleri arasında açık ve yeşil alanların önemi-Kayseri/Kocasinan ilçesi park alanları analizi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 1/22, 367-396.
- Ertekin, M ve Çorbacı. Ö.L. (2010). Üniversite kampüslerinde peyzaj tasarımı (Karabük Üniversitesi peyzaj projesi örneği). Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi 10/1, 55-67.
- Kader, Ş ve Kupik. M. (2008). Peyzaj mimarisinde tasarım ve proje uygulama. Peyzaj Mimarisinde Tasarım ve Proje Uygulama, Bahçıvanlık El Kitabı.
- Kavi, F. (2003). İstanbul'daki yaya yolu düzenlemelerinin bitkisel tasarım açısından değerlendirilmesi, Yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Karavaş, B ve Var. M. (2012). Trabzon ve bazı ilçelerinde kent dokusundaki bitkilendirme tasarımlarının ölçü-form açısından irdelenmesi. Journal of Bartın Faculty of Forestry 14/1. Special Issue, 1-11.
- Kayabaşı, E. T. (2018). Kentsel tasarımda doğal bitkilerin kullanımı ve ekonomik önemi. Materyal bilgileri, 77. ISUEP, Uluslararası Kentleşme ve Çevre Sorunları Sempozyumu: Değişim/Dönüşüm/Özgünlük 28-30 Haziran, Eskişehir
- Kösa, S. ve Atik, M. (2013). Bitkisel peyzaj tasarımında renk ve form; çınar (*Platanus orientalis*) ve sığla (*Liquidambar orientalis*) kullanımında peyzaj mimarlığı öğrencilerinin tercihleri. Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, 14/1, 13-24.

- Kurdoğlu, B. Ç. Karaşah, B. Sarı, D. Yılmaz, H. ve Kamer Aksoy, Ö. (2008). Bitkilendirme tasarımı eğitiminde üç boyutlu anlatım tekniklerinin önemi ve değerlendirilmesi üzerine örnek bir çalışma. Artvin Çoruh Üniversitesi, Orman Fakültesi Dergisi, 9 /1-2, 44-62.
- Mecek, Mehmet, Bekir Parlak, and Emin Atasoy. "Kent Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar ve Etkin Belediyecilik Uygulamaları." (2018).
- Mecek, M. Parlak, B ve Atasoy, E. (2018). Kent yönetiminde yeni yaklaşımlar ve etkin belediyecilik uygulamaları. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Özer, S. Sezen, I. ve Demircan, N. (2010). Erzurum kentinde üniversite adaylarının Peyzaj Mimarlığı mesleğine bakışlarının belirlenmesi üzerine bir araştırma. Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 23/1, 23-29.
- Sarı, D. ve Karaşah, B. (2018). Bitkilendirme tasarımı öğeleri, ilkeleri ve yaklaşımlarının peyzaj tasarımı uygulamalarında tercih edilirliliği üzerine bir araştırma. Megaron, 13/3.
- Turgut, H. (2011). Erzurum Büyükşehir Belediye binası ön bahçe peyzaj tasarım çalışmasının tasarım ilkeleri bağlamında değerlendirilmesi. Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, 12/2, 185.
- Yarcı, B. ve Malkoç, E. (2011). Peyzaj tasarımı uygulamalarında karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri. Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 8/1, 103-108.
- Yılmaz, T. Olgun, R. ve Türk, S. (2018). Parkların bitkisel tasarımında yenilebilir türlerin kullanımı üzerine kullanıcı görüşlerinin antalya-konyaaltı örneğinde araştırılması. Türkiye Peyzaj Araştırmaları Dergisi, 1/1, 42-48.
- URL 1. http://www.peyzaj.org.tr/hakkimizda/kurulus_ve_amac.php. (ET:17.06.2019).
- URL 2. <https://malatya.ktb.gov.tr/TR-186818/duyurular.html> (ET:17.06.2019).
- URL 3. <https://www.haritamap.com/yer/212208/sumer-park.html> (ET:17.06.2019).
- URL4.<http://www.malatyakultur.com/malatya-tanitim/malatya-sumer-park> (ET:17.06.2019).
- URL 5. <https://www.belsos.com/dedekorkut-restaurantcafe/> (ET:17.06.2019).
- URL 6. <http://www.malatyakultur.com/malatya-tanitim/kernek-selalesi> (ET:19.06.2019).
- URL 7. <https://www.belsos.com/hurriyet-cafe/> (ET:19.06.2019).
- URL 8. <https://www.haritamap.com/yer/199486/vilayet-parki.html> (ET:19.06.2019).
- URL 9. <https://www.haritamap.com/yer/199486/vilayet-parki.html> (ET:17.06.2019).
- URL 10.<http://turgutozal.tabiat.gov.tr/> (ET:19.06.2019).